

בימים ההם... בזמן הזה! - סיפור לחנוכה

מאת חיה אילון

הסיפור, על נס החנוכה הפרטי של סבא וסבתא שלי, אותו אהבנו לשמוע בכל שנה מחדש, צף ועלה מול עיננו והעלה על פנינו חיוך...

נר ראשון של חנוכה, היום השלושים לפטירתה של סבתי. נרות החנוכייה מרצדים על אדן החלון הגבוה ונר נשמה מטיל צללים עצובים על השיש במטבח.

סבתי כל כך רצתה לחגוג עוד חנוכה נוסף, אך גופה החולה לא עמד במעמסת החיים.

אנחנו שרים מעוז צור, הנכדים הקטנים מתחרים בניהם למי יש יותר ריבה בסופגניה, והמבוגרים עומדים עצובים, משהו חסר כאן, או יותר נכון משהו חסר כאן. התיישבנו, הבטנו שוב על חנוכיית הפח העתיקה שעמדה בחלון יציבה, חפציו של האדם מאריכים ימים יותר מהאדם עצמו...

מבטינו נפגשו. "זוכרים את הסיפור של החנוכייה?" שאל אחד הדודים.

האווירה העצובה התרופפה מעט, הסיפור, אותו אהבה סבתי לספר כל שנה בחנוכה צף שוב מול עיננו, והעלה על פנינו חיוך. משהו כבר הושיט יד לצלחת הסופגניות, והסיפור קלח מפיו של דוד אחר, שהרגיש צורך לספר את הסיפור שכולנו הכרנו, אך הרגשנו צורך לשמוע אותו שוב.

הייתה זו התקופה הקשה ביותר של יהודי רוסיה. סטאלין-האיש שהתרגום המילולי של שמו הוא "איש הברזל", הצדיק את כינויו, והשליט ברוסיה טרור משטרתי.

"רק בדם נשמך את גלגלי המהפכה", הצהירו מנהיגי המפלגה הקומוניסטית. די היה בפעולה חשודה, חיוך לא במקום, או אמירה תמימה שניתן היה לפרשה באופן נוסף ממה שהמדובר התכוון, כדי לשלוח אדם אל מותו, או ל"חינוך מחדש" בסיביר.

מחנות הריכוז החדשים שנבנו בסיביר, אף פעם לא היו צרים מלהכיל את רבבות האדם שנשלחו לשם, כיון שאנשים מתו בהם כזובים, ומהר מאוד התפנו שם מקומות לעצורים חדשים. רווחה אז אמרה על מחנות הריכוז: "מי שלא היה שם, יהיה שם, ומי שהיה שם לא ישכח זאת לעולם".

הנ.ק.וו.ד גלגולו הראשון של הק.ג.ב הטיל את חיתתו על אזרחי המדינה, מכוניות כהות שייטו בכבישים הריקים, נעצרו בפתחו של בית זה או אחר, ואף פעם לא שבו ריקות.

כל משפחה גרה בחדר, וחלקה מטבח ושירותים עם שכנים, במצב כזה קשה היה להסתיר דברים משכנים שהסתובבו בין הרגליים.

אזרחים רבים ששו להלשין על שכניהם, חלקם כדי לקבל חסינות למקרה שיתפסו בעבירה על החוק, וחלקם עבור טובות הנאה. משפחה יהודית בתור אובייקט שנוא, הייתה יעד אטרקטיבי להלשנות שכנים אנטישמיים, או קומוניסטים יהודים, שרצו להגיע לצמרת תוך כדי טיפוס על גויות אחיהם.

סבי יצחק וסבתי פריידל גרו בתקופה זו בעיר חרקוב. הם ניהלו חיים יהודיים במחתרת, והקפידו על שמירת שבת. מאחורי ארון הבגדים הכבד, הייתה גומחה קטנה, בה הוטמנו ספרי הקודש, נרתיק התפילין והחנוכייה.

היה זה בנר הראשון של חנוכה, השולחן בביתו של סבי היה עמוס בספרי קודש, סבי התעמק באותיות הקטנות כדי להחליט היכן להדליק את החנוכייה, מאחורי הוילונות הכהים שבחדר, או ליד הדלת הסגורה.

חנוכיית הפח עמדה במרכז השולחן כשבתוכה נעוצים שני נרות.

סבתא פריידל עמדה במטבח ובישלה על פרימוס מרק חם, שהיה מזונם העיקרי בימים אלו. רגליה כאבו מעמידה הארוכה בתורות הבוקר, אך היא שמחה שהצליחה להשיג מעט ירקות על סף ריקבון, מהם תוכל להכין ארוחה מחיית נפשות.

דפיקה רמה נשמעה בדלת הבית, היא נפרצה בגסות, וזוג שוטרים פרץ פנימה בחמת זעם. פריידל הרגישה שנשמתה פורחת מקרבה, אינסטקטיבית היא קפצה מחלון המטבח שבקומה השניה, עומדת על גגון רחב של הקומה הראשונה, כשהיא על סף עלפון. סבא יצחק קפץ ממקומו בבהלה, חוקרי הנ.ק.וו.ד צעדו פנימה למרכז החדר, שוברים את השקט המפחיד בנעליהם המסומרות.

העונש על החזקת כל ספר מהספרים המונחים בשולחן עמד על חמש שנות מאסר, תוספת של חנוכייה וגלויה מארץ ישראל שהוטמנה בין הספרים, יכלה להגדיל את העונש למאסר עולם או אפילו למוות. בקלות יוכלו החוקרים לתפור תיק שלם ומרשים למהפכן, הריאקציונר, המנהל פעילות אנטי-סובייטית חבלנית.

השוטרים גררו כיסא לפינת החדר, הושיבו עליו את יצחק ואחד מהם הניח את ידו על ליבו. הייתה זו שיטה סובייטית ידועה, השוטרים היו מחפשים בבית,

וכשהתקרבו למה שרצו לגלות, היה ליבו של החשוד דופק בפראות, ומאותת להם לחפש שם היטב, עד שימצאו את מבוקשם.

החיפוש החל. לא היה בעצם מה לחפש, הכל היה על השולחן, גלוי ונראה, ספרים אסורים, חנוכייה מוכנה להדלקה, ומכתב מארץ ישראל מבצבץ מביין דפי אחד הספרים.

המשחק נגמר, יצחק ראה את המוות פוסע לעברו בצעדים בטוחים.

השוטרים פנו לעבר הארונות העליונים, והחלו לחפש שם מוצגים מפלילים, הם השליכו את תכולת הארון על השולחן. הספרים כוסו בשכבה דקה של סדינים דקים ובהירים. הסוכנים עברו לארונות התחתונים והחלו לחטט שם. הם השליכו בגסות מגבות וכלי בית לכוון השולחן הכבד שעמד במרכז החדר. ערמה גבוהה של חפצים מגובבים, הלכה וכיסתה את תכולת השולחן.

בסיום בדיקת הארון, היה השולחן עמוס בחפצים רבים, שקברו מתחתם בקבורת בטון, את המוצגים המפלילים.

החיפוש המשיך, השוטרים כמו כלבים רעבים התרים אחר עצם, עקרו קורות עץ מרצפת החדר, קדחו חורים בקירות הבית, פרמו את שמיכות הפוך הכבדות, ודקרו את המזרונים מכל הכיוונים. הם הגיעו גם למדף העליון המוסווה מאחורי הארון, ששימש כמחבוא לספרי קודש, אך המדף היה ריק.

לאחר שעות ארוכות של חיפושים, עזבו את הבית בטריקת דלת, בלי שמצאו את מאומה.

לאחר שפריידל העיזה לצאת ממחבואה ולהיכנס הביתה, היא מצאה בית לאחר פוגרום, ומצאה גם את יצחק בעלה, שכבר הייתה בטוחה שהובל למאסר.

“הם לא מצאו כלום” הרגיע אותה.

שניהם צנחו על כסאות העץ משותקים מחרדה, ליבם סרב להאמין לנס שהתרחש, שעה ארוכה חלפה עד שהעזו לקום ממקומם, ולצנוח לסוף הטוב של חלום הבלהות.

החנוכייה הודלקה עוד באותו ערב.

יצחק ברך את הברכה "שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה" וחש
שהברכה חוברה בדיוק עבורו. הוא פיזם בלחש את הפזמון : "מעוז צור ישועתי
לך נאה לשבח" כשהוא מודה ומשבח על הנס שארע לו.

חרקוב האירה בשלל אורות, אך חנוכייה קטנה מאחורי תריס מוגף, הפיצה את
האור הזך ביותר.